

A HYSTERIÁRÓL

A NAGY NÉMET elmeorvos Kretschmer mondja: a betegek orvosra elsősorban és mindig lelki szempontokból van szükségük, mert még a halálra ítélt beteg is megnyugtatót, vigasztalást vár orvosától. Ha egy kiválóan képzett orvos szenved valamely halálos, gyógyíthatatlan betegségben és az elkerülhetetlen végzet fenyegető figyelmeztetését újabb és újabb betegségi tünetekben észleli saját magán, szívesen hallgat orvostársaira, és tudását megtagadva engedi vigasztalni magát tőlük. Az elmeorvosokat nap-nap után kérdezik, hogy vajjon a világháború után milyen módon és milyen mértékben szaporodtak fel az elme- és idegbetegségek. Ezek a kérdések nem az egyesek kíváncsiságából, de a tömeg félelméből fakadnak és a tömeget megvizsgálni, megnyugtatót ugyancsak az orvos feladatai közé tartozik. Tekintve, hogy a világháborúval kapcsolatos fáradalmak, a nehéz gazdasági viszonyok, a létért való küzdelem súlyosbodása nem a kimondott elmebetegségeket, hanem az idegbajokat szaporították meg, érdemesnek tartom egyik legjobban elterjedt ideges reakciónak, a hystériának mai felfogását és tüneteit vázolni.

A hystériát régen, mint elnevezése is bizonyítja, a méh, az uterus betegségével magyarázták és bár már a régi görög orvosok közül is egyesek, különösen éppen Galenus említi, hogy a férfiak is éppenúgy szenvedhetnek hystériában, mint a nők, mégis a művelt közönség nagy része a hystériát ma is a nemileg kielégítetlen nők betegségének tartja. Ez a tévhit az újabb időkben a psychoanalysisnek mindent a sexualitásban kereső egyoldalúsága folytán még az orvostudományban is kísért. Briquet, a hystéria első rendszeres kutatója mondotta már 1865-ben: „Ha mindent valamely részre, például a petefészekre vagy a méhre akarunk visszavezetni, akkor a hystériát bujaságból eredő szegyenletes betegséggé és a hystériásokat szánalom és megvetés tárgyává tesszük“. Briquetnek igaza volt. Az ideg orvos csak ritkán meri betegével a hystéria diagnózisát közölni, mert joggal tart tőle, hogy betege a felvilágosítást sértésnek és megbélyegzésnek fogja tekinteni, holott a hystéria szinte mondhatnánk, általános emberi sajátosság, melynek megnyilvánulását megfelelő körülmények között úgyszólván bárkin észlelhetjük.

A hystéria lényegének meghatározásában mi itt különösen Kretschmer fejtegetéseire támaszkodhatunk. Mi hystéria alatt egy fajfejlődésileg, filogenetikailag fejletlenebb lelki alkatot értünk, melyben a fejlődésileg ősi réteg hatalma még túlságosan nagy és amely primitív lelki alkat a reáható, a külvilágból származó élményi ingerekre

többnyire ősi primitív módon reagál. Kretschmer találó hasonlata szerint, miként a fa törzsében az egymás után következő fejlődési rétegek az évgyűrűkben rakódnak fel, a lélek különböző fejlődési állapotai is rétegekként helyezkednek egymás fölé. E feltevés bizonyos tekintetben anatómiailag is igazolható, de méginkább bizonyítást nyert az utóbbi évtizedekben járványos agyvelőgyulladás sajátos tünetei által.

Ha áttekintjük az emberi faj fejlődését, ha nézzük a vademberek, primitív népek, vagy gyermekek lelki világát, láthatjuk, hogy az emberiség lelkének ősbib rétegét az érzelmi, az indulatos lelki sajátosságok teszik. Csak később tanulta meg az emberiség és tanulja meg a gyermek indulatait és érzelmeit kományozni, az értelmiség igájába hajtani. A primitív népek és a gyermekek legtöbb lelki megnyilvánulását indulatok és érzelmek vezetik, cselekvéseik nem valamely ítélő, megfontoló, elhatározó tevékenységnek, hanem az indulatoknak eredményei, még ha célravezetőek is. A fejlődés magasabb fokán álló művelt ember már nem engedi át magát az indulatok sürgető parancsának, de mérlegel, megfontol, ítél, tehát cselekvéséből az értelem játszik nagyobb szerepet. A hystériások lelke megegyezik a vad népek és a gyermekek lelki világával, tehát csupán annyiban tekinthető kórosnak, hogy indulatos magatartása vagy az életkort tekintve visszatetsző, vagy nem felel meg a civilizáció által megválasztott milieu követelményeinek. Természetesen midőn a hystériás lelki alkatot fejletlennek nevezük, a fejletlenség alatt nem értettük az értelem fogyatékoságát, hanem csak ki akartuk emelni azt a jelenséget, hogy a hystériások lelkében az értelmiség az érzelmi élet felett nem képes kellően uralkodni, illetve azt a követelményeknek megfelelően fékezni nem tudja. A hystériás „beteg” tehát egyfelől a primitív lelki alkat, másfelől a primitív reakciók jellemzik. Az érzelmekkel telt élmények által kiváltott primitív reakció, mint minden reakció, valamely célt elérni törekszik, valamely vágyat betölteni, vagy bizonyos veszélyt elkerülni igyekszik. Már fennebb említettük, hogy minden embemél jelentkezhetnek hysteroide jelenségek, primitív reakciók. Ez természetes is, mert hiszen az ősi lelki rétegek az újabbak fejlődésével nem pusztulnak el, csak a fajfejlődésileg fiatalabb rétegek befolyása alá kerülnek. De minél magasabb fejlődési fokot ér el az ember, annál erősebb és tartósabb kellemetlen élmény-behatások szükségesek ahhoz, hogy hystériás módon reagáljon. Éppen ezért célszerű, ha hystériáról mint betegségről csak olyankor beszélünk, midőn a primitív lélek sajátosságai különösen szembetűnőek és a primitív reakciók nagyon sűrűn jelentkeznek.

A hystériás „betegség” okát az öröklés és a környezet kölcsönhatásában kell keresnünk. Az öröklés fontos kóroktani tényező, de önmagában csak akkor elegendő a hystéria keletkezéséhez, ha az örököltén terhelt utód egyszersmind gyengeelméjű is, tehát a környezethatások (nevelés, tapasztalás, stb.) az értelmiséget non fejleszthetik ki arra a fokra,

amelyen az az érzelmi élet hullámzásait normális módon fékezhetné. Az értelmi élet hanyatlásával magyarázhatjuk az aggkórban, az elbutulást okozó elmebetegségekben fellépő hystériás jelenségeket. Hystériára való hajlamot mindenki örököl, hiszen kész egyéniséggel, fejlett intellektussal senki sem születik. Az egészséges gyermek lelkében is fejletlen az értelmiség és a cselekvéseket nem képes annyira irányítani, mint a psyche már kevésbé zsenge rétegében hullámzó érzelmek, indulatok. Minden gyermeknél hiányos a már értelmiséget követelő önfegyelmzés, tehát fékezetlenek az indulatok. Minden gyermek befolyásolható és színlelésre hajló. De a gyermeki primitív psyche a tapasztalatok szerzése és a kauzális gondolkodás kialakulása folytán mindinkább az intellektus kormányává kerül, tehát fejlődésével kapcsolatosan napról-napra fokozatosan megszűnik primitív, hystériás lény lenni. Természetesen elképzelhető, hogy mindazok a káros behatások, amelyek az öröklést befolyásolva a fejlődést hátráltatják, a hystériára való hajlamosságot is fokozhatják.

A hystériás „betegség“ keletkezésében, a hystériás tünetek jelentkezésében az örökölt hajlammal is fontosabb szerepe van a környezetből származó különböző és többnyire kellemetlen élményi ingereknek. A hystéria leggyakoribb oka a rossz nevelés, a környezet szuggesztív hatása, a rossz példa. Hystériás egyének gyermekeit nem is annyira az öröklés, mint inkább a környezet, a szülők nevelik hystériásokká. A szülők hystériás reakciói fejlesztik ki bennük az addig csak szunnyadó készséget, hogy az élménybehátásokra primitív módon reagáljanak. A fejletlen gyermeki lélek rendkívül befolyásolható és ezért a gyermek lelkében a szülők magatartása, az egyes élményekre való reagálási módja könnyen utánzásra talál. A gyermek elkényeztetése, mely az önuralomra való szoktatást elhanyagolja és az érzelmek lefolyásának szabad utat enged, de a túlságos szigorúság is, mely a kellemetlen élmények elfojtását, a komplexusok alkotását segíti elő, alkalmat ad a primitív reakciók mind gyakoribb fellépésére, ismétlődésére és a reakciós forma begyakorlására.

Hystériás tüneteket válthatnak ki a kellemetlen élmények és ezek közül is elsősorban azok, amelyek az elemi ösztönökkel, az önfenntartással és a fajfenntartással kapcsolatosak. Az örökölt hajlam súlyossága vagy a gyermekkori hystéria megszokásának foka szerint a különböző egyéneknél különböző erősségű élmények szükségesegek a primitív reakciók kiváltásához. Az önfenntartási ösztönnel kapcsolatos élmények közül a hystéria keletkezésében különösen az életveszélyeztetés, rémület, mellőztetés, elszigeteltség, a kenyérkereset elvesztése, fogság, gond, nélkülözés, hatalomra való törekvés, bosszú, irigység élményei játszanak nagy szerepet. A sexuális élet izgalmait illetően a nemi kielégületlenség, impotencia, coitus interruptus, szerencsétlen házasság, gyermektelenség, terhességtől való félelem okozhatnak primitív reakció-

kát. A primitív reakciók hátterében azonban nemcsak egy, hanem több lelki ok, több kellemetlen élményi behatás rejtőzködhetik.

A hystéria nőknél valóban gyakoribb, mint a férfiaknál, ez azonban nem válik szégyentükre, hanem a női lélek sajátos alkatában leli magyarázatát. A nők életfeladatuknál, anyai hivatásuknál fogva érzelmekben sokkal gazdagabbak, tehát ezeknek hatása alól nehezebben szabadulhatnak, mint a férfiak, még az esetben is, ha értelmiségük az átlagnál jobban fejlett. A nők érzelmi életének gazdagsága okozza egyúttal azt is, hogy náluk a primitív reakciók sokkal változatosabbak és színesebbek, mint a férfiaknál. Hogy a hystériás készség a férfiaknál sem hiányzik, bizonyította a világháború is. A számtalan idegsook non volt egyéb primitív reakciónál, melynek tudat alatti célja az életveszedelemtől való menekülés volt. Érdekes, hogy a hadifoglyoknál, tehát az olyan katonáknál, akik életveszedelemből megmenekültek, idegsook nem fejlődött ki.

A műveltebb ember lelki eseményekben gazdagabb, mint a műveletlen. A gyermek és a tanulatlan, műveletlen emberek hystériás reakciói egyszerűbbek, átlátszóbbak, durvábbak, mint a műveltekéi. Általában a hystéria férfiaknál az alacsonyabb társadalmi körökben gyakoribb, míg nőknél egyaránt minden társadalmi osztályban egyenlően fordul elő.

A hystériás tünetek a kora gyermekkortól kezdve a késő öregkorig bármikor jelentkezhetnek, a legsűrűbbek a 15—25 életévek között, mert ebben az időben érik az egyént az ön- és fajfenntartás részéről a legmegrázóbb élményi behatások. A 25 éves koron túl a megbetegedések száma fokozatosan csökken, valószínűen azért, mert az egyéni élet fejlődése körülbelül ilyenkor éri el a legmagasabb fokot és ebben az időben válik képessé az egyén indulatait a kauzális gondolkodás vezetése alatt tartani. Nőknél a 40—50 évek között a hystériás reakciók száma még egyszer fellángol, melynek e kor erős sexuális élményei, az elöregedés, elhanyagoltság, megcsalás, stb. teszik alapját. Aránytalanul nagy számban betegednek meg hystériában a nődén férfiak, a vénleányok, az elvált vagy korán özvegyen maradt asszonyok. Hogy ezekben az esetekben is a sexuális élmények játszanak nagy szerepet, bővebb magyarázatra nem szorul.

A különböző foglalkozásokat illetően különösen ott látunk hystériás tüneteket, ahol az élet nehéz feladatok elé állítja a primitívebben fejlett embert. Munkások, földművesek között aránylag kevés a hystéria, a faluban is kevesebb, mint a városban. Ez látszólag ellene szól feltevésünknek, mely szerint a hystéria alapja a lelki élet fejledensége volna. Hiszen éppen a falusi nép gondolkodásában találjuk meg ma is a régi animisztikus, tehát primitívebb gondolkodásnak vagy helyesebben az érzelmek által vezetett, katathymiás gondolkodásnak nyomát. Általános ismeretes, hogy a faluban a babona, a katathymiás világnézet ezen modern megnyilvánulása sokkal inkább elterjedt, mint a városban

és mégis kevesebb a hystéria a faluban mint a városban. Kevesebb, mert a faluban kevesebb az élmény, ritkábban adódik alkalom a hystériás tünetek kirobbanására. De mint azt már Kraepelin statisztikai adatokkal bizonyította, a városban élők között éppen azoknál gyakoribbak a hystériás reakciók, kik a faluból vándoroltak be s kiknek a városi ember által megszokott izgalmak is erős élményeket jelentenek. A városi lakók hystériásainak legnagyobb része a bevándorolt cselédleányok közül kerül ki.

A lélek filogenetikai értelemben vett fejletlensége igen különböző fokú lehet. A fejletlen hystériás lélekben az „É n“ és a „K ü l - v i l á g“ közötti éles határ még nem alakult ki. Az akaratos és érzelmi műveletek egymástól kellő módon még nem váltak el, a lelki megnyilvánulásoknak túlnyomó része még az indulatok hatása alatt áll. A hystériás, mint a gyermek és mint a primitív ember, az érzelmi behatásokkal szemben igen érzékeny, kedélyélete változékony, nagy mértékben befolyásolható és önző, képzelete csapongó.

A hystériás az érzelmileg hangsúlyozott inger számára könnyen hozzáférhető és azokra rendszerint nagyon hevesen válaszol. A változó érzelmi ingereknek megfelelően egyszer rajongó, boldog, örömeiben táncol és néhány másodperc múlva valamely újabb jelentéktelen inger hatására kétségbeesve remeg, vagy vad haragban robban ki és szenvedélyesen gyűlöli ugyanazt, kinek még percekkel előbb hízelt. Mint a gyermeknél néha elég egy elejtett szó, hogy keserves zokogásban törjön ki és egy cirógatás, valamely jelentéktelen ajándék, hogy megvigasztalódjék. A hystériás egyén érzelmi magatartása teljesen kiszámíthatatlan; ami ma örömet okoz neki, holnap elkeserítheti, amitől ma fél, az után holnap már vágyódik. Az egyes ingerek érzelmi értékelése a normálistól nemcsak fokozatilag, de minőségileg is eltérő lehet és a beteg olyasmik után vágyódhatik, amik az egészséges embernél undort kelthetnek, olyasmiktól fordul el utálattal, amik másokban örömet okozhatnak. A hystériásnak ez a sajátossága csak primitív lényegét bizonyítja.

Mint mindenütt, ahol az indulatok nagyon hevesek, ahol az érzelmi élet túlélénk, a hystériásoknál is nagyon előtérben áll a saját személy, az „Én^{sc}“, ez teszi alapját a hystériások lelki életének. A hystériásoknak nem valami sajátképpen! tulajdonsága az egoizmus, mert hiszen az önzés az emberi léleknek egyik fontos és szükséges alkotórésze, de az önzés nyers, durva megnyilvánulása jellemzi a hystériát. A „beteg“ mások és saját maga előtt is mindig többnek szeretne feltűnni, mint amennyi. Minden alkalmat megragad, csakhogy mások figyelmét a saját személyére irányítsa, feltűnően viselkedik, kotnyeleskedik, pajkos, szemérmetlen, rikítóan öltözködik, parfümözi magát, hangosan, élénken beszél, hogy az utcán járókelők is hallhassák szavát. Botrányokat csinál, pletykákat terjeszt, sokszor még saját magáról is, hogy személyét

az események középpontjába juttassa. Általában meglepő, hogy még a gyengeelméjű hystériás is mily különböző furfangos módokon tudja elérni, hogy állandóan az érdeklődés középpontjában legyen és ha már minden fegyverből kifogyott, még mindig hátra van a színlelés, a betegségbe való menekülés, a „nagy roham“, a primitív reakciók különböző módjai. A hystériás önzés nyilvánul meg abban a kíméletlen zsarnokságban is, mélyel hozzátartozói fölött uralkodik. A környezet legkisebb ártatlan figyelmetlenségét súlyos sértésként értékeli, míg a személyéért hozott esetleges áldozatokat mint természetes, jogosan megkövetelhető szolgáltatásokat könyveli el. A hystériás vágyaiban telhetetlen, mint a gyermek; ami megtetszik, mindjárt birtom is kell és ha nem éri el, primitív reakcióhoz, a betegségbe meneküléshez folyamodik. Sok esetben fordul elő, hogy a hystériás önzését, feltűnési vágyát álaltruizmussal leplezi. Jótékonykodik, vagyonát a szegények között szétosztogatja, éjjel-nappal nagy buzgalommal beteget ápol, és mindezt csak azért teszi, hogy beszéljenek róla, hogy neve állandóan a szőnyegen forogjon, hogy híúságát ezen az úton-módon kielégítse. Természetes, ezek érzelmi életük változékonysága, durva önzésük folytán ily hivatásuk teljesítésében sem állhatatosak és a súlyos beteget egyik percről a másikra otthagyják, mert valamely csekélységen megsértődtek, vagy mert az érdeklődés irányukban már lankad és nem ők állanak az események középpontjában. A hystériás, feltűnési vágyának következtében gyakran látszik erotikusnak és valóban kacér, kihívó, beszédében szabados, sikamlós, de igen sokszor minden különösebb valódi erotizmus nélkül.

A befolyásolhatóság, mint a hystériás primitív lélek egyik alapvető sajátossága, igen sokféleképpen nyilvánulhat meg. A suggestibilitásnak mind a két alakját: a pozitívát, a sugallhatóságot és a negatívát, a makacs ellenkezést egy és ugyanazon egyénnél megtalálhatjuk. A beteg otthon, családtagjaival szemben engedetlen, makacs, durcás; ha idegenek közé kerül, kedves és alkalmazkodó, úgy hogy csodálkoznak rajta, mint is lehetett ilyen jó lélekre panaszkodni. Ha azután az új környezetet megszokta, nemsokára reájönnek, hogy a családtagok panaszkodása nem volt alaptalan. A nagyfokú befolyásolhatóság nyilvánul meg abban is, hogy a hystériások, miként a gyermekek, mindent utánózni igyekeznek. Elég egy betegnek a megpillantása, panaszainak a végighallgatása, hogy a hystériás ugyanolyan betegnek érezze magát. Orvosi tankönyvek még ma is tanítják a klasszikus hystériás nagy roham jellemző lefolyását, holott a hystériás nagy rohamnak csak egy jellemző sajátossága van: mindig más és más, szabálytalan, nincs karaktere. A klasszikus roham leírása a hystéria igen érdemes és nagynevű kutatójától, Charcot-tól származik. Mégis azt kell mondanunk, hogy ez a leírás nem helytálló. A Charcot klinikán ugyanis egy nagy teremben voltak elhelyezve a hystériások, mind: következtében könnyű volt

nézik egymás rohamát mozdulatról mozdulatra lemásolni. A szuggesztibilitás pozitív és negatív alakjai ugyanazon betegnél is a legszeszélyesebben váltokozhatnak és így a legvadabb ellenkezést tanúsíthatja a beteg ugyanazon egyénnel szemben, kinek még percekkel előbb rabszolgamódra engedelmeskedett.

Miként a gyermek és a primitív ember, a hystériás sem von éles határt az „É n” és a „K ü l v i l á g” a képzet és az észrevezés között. A képzelet csapongó, a „beteg” képzeletszilte világát és a valóságot gyakran összetéveszti. Lelkében a primitív népek animisztikus világ-nézete él: nagyon vallásos, istenfélő, de babonákban, kuruzslásban, varázsmondásokban hívő. A telepathiás, okkultista, spiritiszta társaság tagjai között nagyon sok a hystériás egyéniség. A hystériás beteg élénk képzelete okozza a kóros hazudozásra való hajlamot is, melyet nem egyszer azonban az önzés, a feltűnni vágyás is motiválhat. Volt betegünk, ki a világháború alatt névtelen levélben jelentette föl saját magát, előadva, hogy a román betörés alkalmával az ellenséges csapatoknak ő mutatott rejtett utakat. A tárgyalás folyamán kiderült, hogy a betörés idejében az országnak egészen más, távolfekvő vidékén tartózkodott és szavahihető tanuk bizonyították, hogy a saját maga koholta vádból egy szó sem igaz. Ugyanaz a magyar nő Erdély ellenséges megszállása után meséjét újból felhasználta és a megszálló hatalomtól kárpótlásképpen, minthogy a magyarok bíróság elé állították és „meghurcolták” — trafikjogot kapott.

A hystériás fejletlen lelki alkat ezen felületes ismertetése után néhány gyakoribb primitív reakció rövid vázolását kísérem meg.

A primitív reakciók leggyakoribb alakja az úgynevezett explozív reakció, illetve az egyszerű fékezetlen indulatkitörés. Ilyen esetekben valamely élménybehátáskeltette indulatunk megfontolás nélkül, közvetlenül elemi módon robban ki. Harag, dühkitöréseink ezek szerint tehát hystériás jelenségek és pedig annál inkább, minél hevesebbek és minél kevésbé megokoltak.

Az explozív reakciókkal közeli rokonságban vannak a „rövidzárlati cselekvések”. Rövidzárlati cselekvések esetében az indulatok már bonyolult cselekvések alakjában „sülnek ki”, anélkül azonban, hogy az indulat felébredése és kisülése között értelmi folyamatok játszódnának le. Míg az explozív reakció esetében elemi mozgások, a vad támadás vagy menekülés mozgásai következnek, addig a rövidzárlati cselekvéseknél, tisztán az indulati feszültség hatására, bonyolult cselekvések vitetnek végbe. Az explozív reakciónál egész éber tudatunkat csupán a mérhetetlen nagy indulat tölti ki, mely oda semmi más lelki tartalmat be nem enged. A rövidzárlati cselekvésnél az indulat hatására egyetlen képzetsor, egyetlen gondolat kerül a tudatba, és ottan megtapad és a rövidzárlati cselekvést közvetlenül meghatározza, determinálja. Az elmondottakat Kretschmer egy, az életből vett példával

világítja meg. Egy cselédleány szülőfalujából a városba jöve, egy családhoz szegődött el, ahol két gyermek gondozását bízták rája. Néhány hét múlva a fiatal leányt erős honvágy fogta el, mely vágy lelkében óriási feszültséget okozott. Ha képes lett volna rá, hogy értelméhez folyamodjék, gondolkozhatott volna rajta, hogy szabadságot kérjen, felmondjon, vagy akár megszökjék. A honvágykeltette indulat azonban értelmiségénél hatalmasabb volt és csak egyetlen gondolatot engedett a tudatba: „megölöm a két gyermeket, felgyújtom a házat és mehetek haza“. Megjegyzendő, hogy ezen cselédleány rövidzárlati cselekvésétől eltekintve teljesen épelméjű volt. Amint látjuk tehát, bár ilyen súlyos alakban aránylag ritkán fordul elő, a rövidzárlati cselekvés büntetőjogi szempontból is nagyon fontos.

A primitív reakciónak egy másik, gyakori alakja a színlelés, mellyel a gyermekeknél, a vadnépeknél, sőt az állatoknál is gyakran találkozunk. Hiszen ismeretes, hogy némely állat az ellenséges támadás, veszély esetében, halottnak tettei magát. A hystériások is gyakran színlelnek sérülést, betegséget, elmebajt, remélve, hogy ezáltal kellemetlen helyzetekből megmenekülnek, vagy kívánatos dolgokat megszerezhetnek. A hystériás színlelés ösztönös és nem akaratos, tudatos, mint a közönséges szimuláció. A színleléssel többnyire karöltve jár az „elfojtás“, amely nem egyéb, mint a betegnek önmaga előtt való színlelése. Sok hystériás kellemetlen élményei elől azáltal igyekszik menekülni, hogy azokat a tudatból egyszerűen kiszorítja. Struccpolitikát folytatva nem vesz tudomást róluk, de élményeivel kapcsolatos indulatai kielégülésre törekednek és ezáltal újabb primitív reakciók okozóivá válhatnak. A fejlett ember szembe néz a bajjal, a hystériás nem harcol, nem küzd, hanem a bajt maga előtt is eltagadja, vagy pedig a betegség álarca mögé bújik.

A hystériás beteg sok esetben a veszélyek elől való menekülést, vagy hiú vágyainak teljesedését a kódós állapotok által éri el. A kódós állapot az álomhoz hasonlít. Az álomban pedig ugyancsak a fejletlen lélek jellemző tevékenységei ismerhetők fel. A kódós állapot, miként az álom, egy alsóbb, filogenetikaiilag ősbibb, primitív lelki réteg önálló működése. Kódós állapotok többnyire olyankor jelentkeznek, midőn a lelkileg fejletlen egyént az élet valamely nehezebb feladat elé állítja. A kódós állapotok rendszeren hirtelenül, egyik percről a másikra lépnek föl. Kódós állapotban a betegek a külvilágról egyáltalában nem, vagy csak alig vesznek tudomást. Képzeteik az észrevevés elevenségével jelennek meg előttük és miként a primitív ember, aki nem tudja álomképeit a való észrevevéseitől megkülönböztetni, képzeteiket valóságnak, reálisnak tekintik, tehát hallucinációik világában élnek. Hallucinációk és illúziók alakjában élnek át sokszor olyan eseményeket, melyeknek bekövetkezésétől rettegtek, vagy amelyek után hasztalanul sóvárogtak. A leggyakoribb példát idézem: a cserbenhagyott menyasszony eljegy-

zésének felbomlása után, ködös állapotban végigéli esküvőjét és ha másként nem lehetett, ezen az úton teljesíti vágyát. A ködös állapotokat rendszerint emlékezéshiány szokta követni.

A hystéria tüneteinek ismertetésében utolsónak hagytam a leggyakoribb primitív reakciót, a konverziót, a tisztán lelki úton, vágyak hatására keletkező testi elváltozásokat. Tudjuk, hogy indulataink, érzelmeink lelki megnyilvánulásokon kívül testi jelenségeket is okozhatnak. Félelemben elsápadunk, remegünk, némely embernél ilyenkor szívdobogás, hasmenés lép föl. Haragunkban kipirulunk, önkéntelenül is fenyegető testtartást öltünk és így tovább. Ott, ahol a lélek érzelmi, indulatos rétege az intellektuális rétegnél erősebben fejlett, az indulatoknak, vágyaknak testi tünetekben való megnyilvánulása is kifejezettebb. Így keletkeznek a vágyak hatására konverziók, melyeket a pszichoanalitikusok szimbolikus jelentőségükre való tekintettel „szervi beszédnek“ is neveznek. Ilyen konverziók a lelki eredetű bénulások, a terhességnél előforduló csillapíthatatlan hányás, csukló- és sírógörcs és számtalan egyéb testi betegségi tünetek, melyeknek sorát felsorolásban kimeríteni képtelenség. Ezért itt csupán a leggyakoribbról, a hystériás „nagy rohamról“ emlékezem meg röviden. Ez utóbbinak primitív reakciós lényegét szépen világítja meg Kretschmer, összehasonlítva egy sövénykerítéssel elzárt kicsiny udvarban tartózkodó és megijesztett tyúk vergődésével. A megijesztett tyúk vergődése közben teljesen célszerűtlenül, s legnagyobb összevisszaságban igénybe veszi mindazokat a mozgásféleségeket, amelyek külön-külön, egyenként is a menekülést jellemzik. Vergődése közben a sövénykerítés egy nyílásához kerül, amelyen hirtelen kibújva elfut, mozgásrohamra tehát megszűnik. Ha a megijesztést többször ismétljük, végül is megtanulja a menekülés útját és ez indulat okozta mozgásroham helyett az értelmes cselekvés következik be. Ugyanígy van ez a hystériás rohamnál is, míg a veszélyes helyzet meg nem oldódik, míg a menekülés egyszerű útját fel nem ismeri vagy vágyának teljesülését el nem éri, sorozatos egymásutánban jelentkeznek a primitív ritmusos mozgásokból a legszabálytalanabbul összetett hystériás nagy rohamok. Hogy tisztán vágyaink hatására minő óriási testi elváltozások keletkezhetnek, legszebben bizonyítja a hystériás terhesség. Nektünk is volt betegünk, kinek házasságából gyermeke nem származott. A gyermek utáni vágyakozás hatására kimaradt a menstruáció, a has zsírpárnája növekedésnek indult és az emlők kevés nedvet választottak el.

Már a bevezetésben említettük, hogy az ősi primitív lelki réteg mindenkiben él és alkalomadtán mindenkiben hystériás jelenségek alakjában felismerhetővé válhatnak. Különösen a tömegben jutnak sokszor hatalomra a primitív lélek sajátosságai. Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy bármilyen intelligens emberek sokaságából áll is egy tömeg, az mindig befolyásolható, azt sohasem az értelem, de mindig az érzelem

és az indulat vezérli. Nincs helyem, hogy e közlemény keretében a tömegpszichózisokat ismertessem, de megjegyezhetem, hogy a boszorkányperek, a középkori táncdüh, az ördögűzés és sok-sok háború is a tömegléleknek primitív sajátosságában, tehát a hystériában leli magyarázatát.

Amint mondtam, hystériás tünetek megfelelő körülmények között bárkinél is előfordulhatnak és rendszerint nem jelentenek valamely komoly és súlyos betegséget. Ezek szerint tehát a hystéria diagnózisa senkit sem alacsonyíthat le, különösen éppen ha tudjuk, hogy költőink, művészeink legnagyobb része szenvedett e „betegségben“ és hogy az orvostudomány hystériás tünetnek minősítette Mucius Scaevola önfeláldozó bátorságát.

NYIRŐ GYULA